

Розділ 3.

ХАРКІВСЬКІ КОНТЕКСТИ

УДК 785.03.071(477.54-25)"188"(045)

DOI 10.34064/khnum2-38.16

Лошков Юрій Іванович

Харківська державна академія культури,
доктор мистецтвознавства, професор кафедри народних інструментів;
e-mail: uiloshkov@ukr.net; ORCID iD: 0000-0003-0621-2808

Костогриз Сергій Олександрович

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри народних інструментів України;
e-mail: sergejkostogriz@gmail.com; ORCID iD: 0000-0003-0944-6060

**«Музичний гурток» та концертне життя Харкова
другої половини 1880 років**

Харків як один із провідних українських регіональних центрів завжди відігравав помітну роль у культуротворчих процесах, зацікавлюючи дослідників, зокрема, своїм концертним життям. Помітну роль у музичній культурі міста в 1880–1910 роках відігравав Харківський музичний гурток (ХМГ) – просвітня організація, функціонування якої ґрунтувалося на творчій взаємодії професійних музикантів і аматорів. Перерва в роботі гуртка з 1890-го до грудня 1896 року свідчить про наявність двох етапів діяльності цього об'єднання. Метою запропонованого дослідження є з'ясування специфіки функціонування та ролі Харківського музичного гуртка в культурному житті міста другої половини 1880 років. Поєднання історичного та мистецтвознавчого дослідницьких підходів, компаративного аналізу широкого кола інформаційних джерел дозволило відтворити картину концертної діяльності ХМГ та уможливило висновок про те, що визначальну роль в її організації відігравали лідерські якості та виконавська творчість С. Неметця, який залучав до участі в публічних заходах визнаних професійних музикантів, обдарованих аматорів та учнівську молодь. Отже, протягом 1885–1889 років просвітницька і концертна практика гуртка посідала помітне місце в музичному житті Харкова і вельми позитивно сприймалась містянами.

Ключові слова: музичне мистецтво; музичне просвітництво; музичне виконавство; Харківський музичний гурток; оркестр; хор; вокал; професіоналізм; аматорство; репертуар.

Постановка проблеми.

Діяльність просвітніх організацій на теренах України XIX – початку XX століття є помітним явищем та одним з провідних чинників формування культурного простору в українських регіонах тієї доби. Так, в одному з провідних культурних центрів України – Харкові – на той час функціонували просвітні музичні об'єднання, зокрема Харківський музичний гурток (*далі – ХМГ*). Його діяльність була тривалою – 1884–1912 роки, з перервою в сім років, та відіграла помітну роль у культурному житті міста. У різні роки активними членами ХМГ були як талановиті аматори, так і досвідчені професійні музиканти: С. Неметць, Є. Люба-Євдокимова, А. Бенш, О. Літинський та інші. Професійна самореалізація таких митців формувала специфіку концертної практики як власне гуртка, так і Харкова в цілому. Отже, вивчення здобутків цих музикантів-практиків сприятиме осмисленню ролі особистості в культуротворчих процесах, що надає актуальності розвідці специфіки організаційної діяльності та виконавської творчості музикантів ХМГ, як вивченню особливостей його функціонування, так і осмисленню ролі цієї організації в культурному просторі міста та України в цілому.

Останні дослідження і публікації. Діяльність ХМГ не привертала уваги авторів хрестоматійних праць з історії музичної культури міста – Й. Миклашевського (1967) та О. Кононової (2004). Утім, від 2010 років простежується активізація дослідницького інтересу до музичної практики в Харкові XIX – початку XX століття, зумовлена спрощенням доступу до періодичних видань того часу, завдяки цифровізації значного обсягу таких видань, здійсненій, зокрема, бібліотекою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Аналіз інформаційного матеріалу стосовно музичної практики, який друкувався на шпальтах харківських газет, дає дослідникам широкі

можливості достеменної реконструкції подій і художніх явищ того періоду. Зокрема, про функціонування ХМГ писали: В. Щепакін в контексті вивчення професійної діяльності чеського митця С. В. Неметця (Щепакін, 2016: 328–340); Т. Большакова, наводячи фактологічний матеріал щодо побутування в місті струнно-щипкових інструментів (Большакова, 2022); Пен Лю, досліджуючи специфіку вокального мистецтва Харкова (Пен Лю, 2024: 68–71). Матеріали, які містяться в названих публікаціях, стосуються окремих періодів і аспектів діяльності ХМГ, що не дає оптимального уявлення про це культурно-мистецьке явище.

Важливим інформаційним джерелом щодо осмислення специфіки функціонування ХМГ стали публікації в тогочасній місцевій пресі, які тією чи іншою мірою сприяють висвітленню цього питання.

Мета статті – з'ясувати специфіку функціонування та роль Харківського музичного гуртка в культурному, зокрема концертному, житті міста другої половини 1880 років. Об'єктом дослідження постає музична культура Харкова останніх десятиліть XIX століття, предметом – специфіка діяльності Харківського музичного гуртка протягом 1884–1889 років.

Методологія дослідження. Застосоване поєднання історичного та мистецтвознавчого підходів, емпіричного та компаративного методів аналізу для визначення особливостей діяльності, ролі та значення ХМГ в культурному житті Харкова другої половини 1880 років.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Харківський музичний гурток – яскравий приклад мистецького об'єднання за участю як професіоналів, так і аматорів, що з XIX століття набували поширення в Україні, втілюючи на практиці ідеї просвітництва. На чолі створеного в середині 1884 року ХМГ стояв П. Безсонов, який на початковому етапі керував аматорським оркестром (Щепакін, 2016: 329), влаштовував публічні лекції з історії музики та брав участь у публічних заходах гуртка як співак (Місцева хроніка, 1885: 1 жовт.; Місцева хроніка, 1885: 30 груд.). ХМГ функціонував як офіційна організація із затвердженим статутом та керівним

органом – розпорядчим комітетом, який регулярно проводив збори членів гуртка для вирішення нагальних питань (Хроніка, 1886: 15 січ.). Визнаючи благодійність основою діяльності гуртка, його керівництво проголошувало орієнтацію на музичне аматорство, на противагу вже досить тривалий час діючому в місті професійному Харківському відділенню Російського музичного товариства (*далі ХВ РМТ*). Зазначимо, що, поряд із ХВ РМТ, Музичний гурток був у Харкові на той період одним з двох об'єднань, чия діяльність полягала в активній участі в концертному житті міста. Фінансовою основою функціонування ХМГ, як і інших тогочасних офіційних об'єднань, були щорічні внески членів гуртка та доходи від концертних виступів (Щепакін, 2016: 330).

Вочевидь, відсутність організаційної практики у керівників новоствореного гуртка зумовила запрошення з початку 1885 року до співпраці з аматорським об'єднанням С. В. Неметця – чеського професійного музиканта зі значним організаційним, педагогічним та виконавським, зокрема капельмейстерським, досвідом (Щепакін, 2005: 148–149), що сприяло активізації діяльності ХМГ (Хроніка, 1886: 29 бер.). Вже на етапі формування та репетиційної роботи з оркестром і хором гуртка авторитет С. Неметця в місті відіграв важливу роль. Якщо наприкінці 1884 року оркестр гуртка збирався в приватній бібліотеці та час від часу там же супроводжував музикою аматорські спектаклі (Щепакін, 2016: 330), то завдяки співпраці з С. Неметцем ХМГ мав змогу безкоштовно користуватися для своїх репетицій, музичних вечорів і концертів приміщеннями таких впливових харківських організацій, як Біржовий комітет, Дворянське та Шляхетне зібрання (Хроніка, 1886: 29 січ.). На нашу думку, саме реноме С. Неметця в харківському культурному середовищі зумовлювало активну увагу місцевої преси до справ ХМГ: газети містили не тільки програми концертних заходів та враження від них, а й повідомлення про збори членів гуртка і питання, які обговорювалися під час таких зібрань (Хроніка, 1886: 15 січ.).

Якщо оркестр за керівництва П. Безсонова складався з 25 аматорів, то С. Неметць суттєво збільшив кількісний склад цього музичного

колективу, залучаючи, зокрема, студентів з університетського оркестру, яким чеський митець керував протягом 1881–1884 років (Чжан Лічуань, 2023), та своїх учнів-струнників (Частина неофіційна, 1885: 11 груд.). Таке підсилення оркестру сприяло залученню в концертний репертуар музичного колективу високохудожніх симфонічних творів. Так, у програмах першого (9.12.1885) і другого (15.03.1886) симфонічних зібрань ХМГ у виконанні оркестру прозвучали, відповідно, П'ята симфонія Л. Бетховена й увертюри «Тиша на морі й щасливе плавання» Ф. Мендельсона та «Оберон» К. М. Вебера (Місцева хроніка, 1885: 2 груд.); Симфонія *D-dur* Й. Гайдна, увертюра «Сон літньої ночі» Ф. Мендельсона, «Малоросійський козачок» О. Даргомижського (Мистецтво та наука, 1886: 14 бер.). Основу програми концерту гуртка 12.04.1877 року склали Третя симфонія І. Раффа, концертна увертюра «Привіт весні» С. Немеця і симфонічна поема «*Danse macabre*» К. Сен-Санса (Наука, Література та Мистецтво, 1887: 11 квіт.), а 23.01.1888 року – Симфонія № 3 Ф. Мендельсона та «*Danse macabre*» К. Сен-Санса (Місцева хроніка, 1888: 20 січ.).

Крім симфонічних концертів, публічними заходами ХМГ у другій половині 1880 років були камерні зібрання та родинно-музичні вечори¹ (Мистецтво та наука, 1886: 9 січ.). Їхня популярність у місті забезпечувалася орієнтацією С. Немеця при складанні програм виступів на смаки публіки, тобто бажання отримати приємне враження від музики, різноманітної за формами та засобами. Як і під час роботи С. Немеця в Харківському університеті, у концертах ХМГ під його керівництвом оркестр виступав окремо симфонічним та струнним складами; у виконанні струнного оркестру звучали твори К. Бергхауза, А. Дворжака, Ш. Гуно та інші.

Керуючи водночас оркестром і хором гуртка, С. Немець запроваджував у репертуар хорові твори з оркестровим супроводом. Зокрема, під час заходу гуртка 9.12.1885 року була виконана фантазія

¹ Окрім того, виконавські сили гуртка брали участь у міських благодійних концертах.

для хору й оркестру «Біля річки, біля мосту» А. Лядова (Місцева хроніка, 1885: 2 груд.); 15.03.1886 року прозвучав твір С. Неметця «*Ave Maria*» для хору та оркестру (Мистецтво та наука, 1886: 14 бер.). Після того, як у 1887 році хор ХМГ очолила «досвідчена й талановита капелмейстерша» Є. Люба-Євдокимова, в концертних заходах звучали хорові твори з опер М. Глинки, С. Монюшка, А. Рубінштейна та ін.

Значне місце в концертах ХМГ посідали виступи солістів, зокрема співаків-аматорів К. Шереметьєвської, графині Санта-Марині, З. Шехтохіної, П. Безсонова, П. Кравцова, Ю. Даниловича та ін. Більшість з них здобувала вокальні навички під час приватних занять із досвідченими митцями, які мали значну практику виступів на професійній сцені. Яскравим прикладом такого роду є участь у публічних заходах ХМГ К. Родзянко, учениці колишньої успішної оперної співачки О. Силуянової-Кондирєвої, яка з 1880 років займалася професійною вокальною підготовкою в Харкові (Мистецтво та наука, 1886: 31 січ.).

Сценічний репертуар співаків, які з професійних позицій опрацьовували вокал, складався як з популярних у пересічній публіки творів, зокрема романсів і народних пісень, так і з оперних номерів, що передбачало вже певний рівень володіння співацькими навичками. Так, у програмі концерту в 1886 році К. Родзянко виконувала разом зі скрипалем В. Вальтером романс «Повірена зірка» В. РобAUDI та сцену Груні «Що за радість життя дівоче» з опери «Вража сила» О. Серова (Мистецтво та наука, 1886: 31 січ.). Подібну вокальну підготовку мали й талановитий студент Харківського університету Ю. Данилович та місцева аматорка А. Суботіна. Перший співав романс «Два гренадери» Р. Шумана та арію Фімена з опери Дж. Верді «Дон Карлос» (Місцева хроніка, 1888: 24 лют.), а А. Суботіна чудово виконувала українські пісні та романси (Місцева хроніка, 1888: 25 лют.).

Поряд з такими аматорами виступали колишній педагог місцевих музичних класів, віолончеліст О. Маурер, учні С. Неметця, скрипалі В. Вальтер і Й. Шнірлін, піаністка С. Дайхес та інші. Залучення професійних музикантів сприяло підвищенню якісного рівня концертних заходів аматорського гуртка, про що свідчить виконання в різні часи

скрипкового й фортепіанного концертів Ф. Мендельсона (Мистецтво та наука, 1886: 31 січ.; Мистецтво та наука, 1886: 14 бер.), Фантазії на теми опери Ш. Гуно «Фауст» П. Сарасате (Місцева хроніка, 1888: 20 січ.), фортепіанних творів Р. Шумана та Ф. Шопена (Місцева хроніка, 1888: 24 лют.) тощо.

Різноманітність програм концертних заходів ХМГ сприяла його публічному успіхові та позитивному реноме серед харківської інтелігенції. Яскравим прикладом такої різноманітності є програма родинного вечора гуртка 31.01.1886 року, яка складалася, зокрема, з оркестрової музики: симфонічної (увертюра до опери «Вільгельм Тель» Дж. Россіні, «Танці баядерок і наречених у кашемірі» та «Весільна хода» з опери «Фераморс» А. Рубінштейна, Вальс-фантазія М. Глінки) та для струнного складу («Серенада» К. Бергхауза). Між оркестровими номерами звучали: «*Ave verum*» В. А. Моцарта у виконанні хору гуртка та, крім одного інструментального твору (Концерт для скрипки Ф. Мендельсона у виконанні Й. Шнірліна), вокальна музика. Крім романсу й оперного номеру, виконаних К. Родзянко, П. Кравцов співав романс «Вигнанець» Ю. Капрі (Мистецтво та наука, 1886: 31 січ.).

Відзначаючи, що захід пройшов дуже вдало, рецензент того концерту наголошував, що публіці сподобалися не тільки виступи солістів, а й оркестрові твори. За традицією тогочасних благодійних заходів, після концертного відділення відбулися танці, які «відзначалися значною жвавистю й тривали майже до п'ятої години ранку», що справило враження «суто родинного характеру». Автор публікації, акцентуючи увагу на численності присутніх на заході, висловлював думку, що «недовго існуючий музичний гурток набирає все більшої популярності в середовищі місцевої інтелігенції та користується цілком заслуженими їй симпатіями» (Хроніка, 1886: 2 лют.). Вважаємо, що висловлені рецензентом враження засвідчують переваги публічних заходів ХМГ, де, крім різноманітної концертної програми, надавалася можливість приємного активного відпочинку.

Популярність ХМГ в культурному середовищі Харкова підтверджують і висновки В. Щепакіна щодо концертної діяльності гуртка

1886–1888 років. Науковець доводить її успішність з погляду як відвідування заходів публікою, так і того позитивного враження, яке вони по собі залишали, про що свідчать висловлювання на сторінках харківських газет; крім того, у столичній пресі відзначалася роль ХМГ і особисто С. Неметця «в справі музичного розвитку харківської публіки» (Щепакін, 2016: 333–336).

Таке сприйняття концертів ХМГ публікою створювало серйозну конкуренцію мистецько-просвітнім заходам ХВ РМТ, яке позиціонувало себе як основний у місті осередок ретрансляції музичного академізму, зокрема шляхом професійного відтворення симфонічної музики. З одного боку, виконавський рівень аматорського симфонічного оркестру ХМГ під керівництвом С. Неметця позитивно сприймався харківською газетною критикою і навіть столичними кореспондентами ще в 1887 році (Щепакін, 2016: 335). Таке враження пояснюється тим, що С. Неметць активно залучав до участі в заходах аматорської організації музикантів, які здобували спеціальну освіту та мали досвід виступів на професійній сцені, тобто фактично не були аматорами. Завдяки такому залученню якість музики, що звучала в концертах аматорського гуртка, справляла позитивне враження та несуттєво відрізнялася від сприйняття музики, яка пропонувалася в заходах ХВ РМТ.

З другого боку, І. Слатін як музичний керівник та організатор симфонічних і камерних зібрань ХВ РМТ не пропонував такого розмаїття концертних програм, віддаючи перевагу досить складній для сприйняття пересічною публікою музиці. Програму концертів, зокрема симфонічних зібрань Товариства, традиційно складала переважно серйозна музика: обов'язково звучали симфонія, два крупних симфонічних твори (увертюри, фантазії, музичні картини тощо), соло інструменталістів та інколи вокалістів у супроводі оркестру (Zhang Lichuan, 2024). Якщо благодійні музичні зібрання ХВ РМТ, у яких брали участь тільки учні ХМУ, проходили при переповнених слухачами залах, завдяки зацікавленості публіки виступами небайдужих для неї молодих виконавців (Музична нотатка, 1886: 6 лют.), то вищезазначена орієнтація І. Слатіна при складанні концертних

програм ставала причиною незадовільного відвідування харків'янами заходів під егідою ХВ РМТ.

Дотримуючись суто просвітницької спрямованості, ХВ РМТ не проводило після закінчення концертів танцювальних програм, традиційних для публічних заходів ХМГ, що також давало гуртку перевагу над ним з погляду пересічної публіки. Ця перевага відчутно позначалася на відвідуванні публічних заходів І. Слатіна ще й тому, що концерти обох музичних об'єднань міста відбувалися в один період часу.

Імовірно, саме така конкуренція між двома музичними об'єднаннями Харкова була причиною негативних висловлювань щодо якості відтворення симфонічної музики в столичній пресі (Щепакін, 2016: 336–339). Зауважимо, що критика стосувалася саме симфонічного оркестру і його керівника С. Неметця. Можливо, саме це стало причиною припинення, з одного боку, співпраці С. Неметця з ХМГ наприкінці 1888 року, а з іншого – появи критичних публікацій.

З кінця 1888 року керівництво концертною діяльністю ХМГ, ймовірно, очолив відомий харківський музично-громадський діяч П. Кравцов, який на той час був обраний членом розпорядчого комітету гуртка. До керівництва музичними колективами ХМГ долучилися професійні музиканти, які певний час займалися викладацькою діяльністю в освітньому закладі ХВ РМТ: оркестр очолював авторитетний у Харкові піаніст – виконавець і педагог А. Бенш (Місцева хроніка, 1888: 2 листоп.), а хор – вокалістка і досвідчений педагог К. Прохорова-Мауреллі (Місцева хроніка, 1888: 25 листоп.), а з початку 1889 року – відомий у Харкові організатор і керівник хорів О. Літинський.

Про наповненість концертних програм ХМГ того часу дають уявлення газетні кореспонденції. Так, у заході гуртка 8.12.1888 року, який мав схвальні відгуки в пресі (Наука, Література та Мистецтво, 1888: 8 груд.), оркестр під керівництвом А. Бенша відкрив концерт Менуєтом і Фіналом із Симфонії Й. Гайдна та завершив програму увертюрою до опери «*Die Felsenmühle zu Etalieres*» К. Рейсігера. Як солісти в цьому заході виступали місцева аматорка княгиня К. Шаховська, виконавиця на арфі, скрипаль С. Гінзбург, піаніст А. Бенш та вокалістка

З. Ільїна-Фатєєва (Театр і музика, 1888: 10 груд.). Програму родинно-музичного вечора ХМГ 12.02.1889 року складали: оркестрові номери (увертюра до оперети «Пікова дама» Ф. Зуппе та музичні мініатюри для струнного оркестру Е. Гріга), виступи співаків Ю. Даниловича та М. Кочетової-Файст, яка виконувала Каватину з опери «Цариця Савська» («La Reine de Saba») Ш. Гуно і Серенаду Г. Браги, та віолончеліста П. Нікольського з творами Г. Гольтермана й К. Давидова; урізноманітнювала програму декламація (Театр і музика, 1889, 12 лют.).

З початку 1889 року заходи ХМГ проходили як родинні музичні вечори, де після концертного відділення традиційно відбувалися танці (Хроніка, 1889, 2 лют.). До концертних виступів долучалися нові місцеві музиканти. Так, під час родинно-танцювального вечора гуртка 19.02.1889 року співала випускниця місцевого музичного училища О. Рибчинська, твори Л. Шпора та Г. Венявського виконував скрипаль О. Куш, акомпанували солістам піаністи Л. Лісовський та Г. Стрижевський (Театр і музика, 1889: 18 лют.).

У той період концертні заходи гуртка проходили в приміщенні магазину місцевого комерсанта Ф. Єнуровського, облаштованому під концертну залу з досить гарною акустикою. Кореспондент повідомляв читачам: «Публіка охоче відвідує вечори ХМГ, які проходять весело й жваво. Оркестр під керівництвом А. Бенша, хоча й виконує не настільки строгий репертуар, як до того, утім ці номери виконуються дуже струнко й красиво. Значний успіх, наприклад, має увертюра з оперети «Пікова дама» Ф. Зуппе, яка повторюється на *bis* за бажанням публіки» (Хроніка, 1889: 14 лютого). Отже, репертуар оркестру за часів керівництва А. Бенша характеризувався орієнтацією на легку для сприйняття пересічною публікою музику, що, ймовірно, також стало одним із чинників припинення конкуренції між ХМГ і ХВ РМТ.

Наприкінці березня 1889 року ХМГ закінчував сезон концертом у залі Дворянських зборів. Оркестром гуртка, підсиленим професійними музикантами, були виконані Друга симфонія (*D-dur*) Й. Гайдна, увертюри Л. Бетховена «Егмонт» і К. М. Вебера до опери «Оберон», а хором під керівництвом О. Літинського – номер з опери «Діти степів»

А. Рубінштейна та твір А. Контського «Пропадала головонька». Під акомпанемент оркестру А. Суботіна співала арію М. Глинки, а віолончеліст П. Нікольський грав п'єси К. Давидова і Д. Поппера (Театр і музика, 1889: 28 бер.).

Восени 1889 року харківська преса ще містила запрошення охочим брати участь в оркестрі та хорі ХМГ (Хроніка, 1889: 20 верес.). До кінця року були проведені два родинно-музичних вечори, які відвідували, здебільшого, члени гуртка та їх оточення. Нарешті, в жовтні 1890 року фейлетоніст харківської газети «Південний край» писав: «Розшукується невідомо куди зниклий Харківський музичний гурток» (Шпилька, 1890: 14 жовт.). Отже, у 1890 році ХМГ припинив свою діяльність, що, на нашу думку, спричинено відсутню досвідченого й авторитетного організатора, яким був протягом 1885–1888 років С. Неметць. За ініціативи харківської інтелігенції, зокрема П. Кравцова, гурток відновився в грудні 1896 року, що стало початком другого, найбільш плідного й тривалого періоду діяльності просвітницького об'єднання музикантів – професіоналів і аматорів.

Висновки.

Наведений матеріал уможливує висновок про те, що протягом 1885–1889 років помітне місце в музичному житті Харкова посідала концертна практика ХМГ – об'єднання професійних музикантів і аматорів на основі просвітницьких ідей. Визначальну роль у спрямованості концертної діяльності гуртка у 1885–1888 роках відігравали організаційний хист і виконавська творчість С. Неметця. Залучення ним до участі в публічних заходах ХМГ професійних музикантів як солістів і талановитих аматорів та учнівської молоді як оркестрантів сприяло позитивному сприйняттю харків'янами як рівня виконання, якості відтворення музики, так і взагалі діяльності гуртка.

Перспективи дослідження. Подальше дослідження специфіки діяльності як провідних професійних музикантів, так і просвітніх організацій, характер функціонування яких значною мірою визначався творчими пошуками митців, які існували в різних регіонах України

у XIX–XX століттях, сприятиме осмисленню мистецької практики як основи національної музичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

- Большакова, Т. (2022). Становлення виконавства на струнно-щипкових інструментах у Харкові (за матеріалами періодичних видань середини XIX – початку XX століть). *Культура України*, 76, 126–138.
- Кононова, О. (2004). *Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст.* Харків: Основа.
- Миклашевський, Й. (1967). *Музична і театральна культура Харкова XVIII–XIX ст.* Київ: Наукова думка.
- Мистецтво та наука. (1886, 14 березня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Мистецтво та наука. (1886, 31 січня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Мистецтво та наука. (1886, 9 січня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Місцева хроніка. (1885, 1 жовтня). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1885, 2 грудня). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1885, 30 грудня). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1888, 2 листопада). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1888, 20 січня). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1888, 24 лютого). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1888, 25 листопада). *Південний край* [рос.].
- Місцева хроніка. (1888, 25 лютого). *Південний край* [рос.].
- Музична нотатка. (1886, 6 лютого). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Наука, Література та Мистецтво. (1887, 11 квітня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Наука, Література та Мистецтво. (1888, 8 декабря). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Пен Лю. (2024). *Вокальне мистецтво Харкова другої половини XIX ст.* (Дис. ... д-ра філософії). Харківська державна академія культури. Харків.
- Театр і музика. (1888, 10 грудня). *Південний край* [рос.].
- Театр і музика. (1889, 12 лютого). *Південний край* [рос.].
- Театр і музика. (1889, 18 лютого). *Південний край* [рос.].
- Театр і музика. (1889, 28 березня). *Південний край* [рос.].
- Хроніки. (1886, 15 січня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Хроніки. (1886, 2 лютого). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Хроніки. (1886, 29 березня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Хроніки. (1886, 29 січня). *Харківські губернські відомості* [рос.].

- Хроніки. (1889, 14 лютого). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Хроніки. (1889, 2 лютого). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Хроніки. (1889, 20 вересня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Частина неофіційна (1885, 11 грудня). *Харківські губернські відомості* [рос.].
- Чжан Лічуань. (2023). Аматорське симфонічне виконавство в освітньому середовищі: студентський оркестр Харківського університету 1880-х – 1890-х рр. *Культура України*, 82, 86–93.
- Шпилька. (1890, 14 октября). Сілуети місцевого життя. *Південний край* [рос.].
- Щепакін, В. (2005). *Чеські музиканти в Україні*. Харків: ХДАК.
- Щепакін, В. (2016). *Музична культура Сходу та Півдня України другої половини XIX – початку XX ст.: європейські виміри*. Харків: ХДАК.
- Zhang Lichuan. (2024). Factors Influencing the Conduct of Ilya Slatin's Symphonic Concerts in Kharkiv in the 1870s–1880s. *Culture if Ukraine*, 86, 80–88.

REFERENCES

- Art and Science. (1886, January 31). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Art and Science. (1886, January 9). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Art and Science. (1886, Marth 14). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Bolshakova, T. (2022). The formation of performance on stringed and plucked instruments in Kharkiv (based on materials from periodicals of the mid-19th – early 20th centuries). *Culture of Ukraine*, 76, 126–138 [in Ukrainian].
- Chronicles. (1886, February 2). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1886, January 15). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1886, January 29). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1886, Marth 29). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1889, February 14). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1889, February 2). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Chronicles. (1889, September 20). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Kononova, O. (2004). *Musical culture of Kharkiv in the late 18th – early 20th centuries*. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
- Local Chronicles. (1885, December 2). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1885, December 30). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1885, October 1). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1888, February 24). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1888, February 25). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1888, January 20). *Southern region* [in Russian].
- Local Chronicles. (1888, November 2). *Southern region* [in Russian].

- Local Chronicles. (1888, November 25). *Southern region* [in Russian].
- Musical note. (1886, February 6). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Myklashevskiy, J. (1967). *Musical and theatrical culture of Kharkiv in the 18th – 19th centuries*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Peng Liu. (2024). *Vocal art of Kharkiv in the second half of the 19th century*. (PhD diss.). Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv [in Ukrainian].
- Science, Literature and Art. (1887, April 11). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Science, Literature and Art. (1888, December 8). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Shchepakina, V. (2016). *Musical culture of the East and South of Ukraine in the second half of the 19th and early 20th centuries: European dimensions*. Kharkiv: KhDAK [Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Shchepakina, V. (2005). *Czech musicians in Ukraine*. Kharkiv: KhDAK [Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Shpil'ka. (1890, October 14). Silhouettes of local life. *Southern region* [in Russian].
- Theater and music. (1888, December 10). *Southern region* [in Russian].
- Theater and music. (1889, February 12). *Southern region* [in Russian].
- Theater and music. (1889, February 18). *Southern region* [in Russian].
- Theater and music. (1889, March 28). *Southern region* [in Russian].
- Unofficial part. (1885, December 11). *Kharkov Provincial Gazette* [in Russian].
- Zhang Lichuan. (2023). Amateur symphonic performance in an educational environment: the Student Orchestra of Kharkiv University in the 1880s – 1890s. *Culture of Ukraine*, 82, 86–93 [in Ukrainian].
- Zhang Lichuan. (2024). Factors Influencing the Conduct of Ilya Slatin's Symphonic Concerts in Kharkiv in the 1870s–1880s. *Culture of Ukraine*, 86, 80–88 [in English].

Yurii Loshkov

Kharkiv State Academy of Culture,
Doctor of art, Professor, the Department of Folk Instruments
e-mail: uiloshkov@ukr.net; ORCID iD: 0000-0003-0621-2808

Sergey Kostohryz

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
PhD in Art Studies, Associate Professor,
the Department of Folk Instruments of Ukraine
e-mail: sergejkostogriz@gmail.com; ORCID iD: 0000-0003-0944-6060

“Musical circle” and concert life of Kharkiv in the second half of the 1880s

Statement of the problem. *The activity of educational organizations in Ukraine in the XIX – early XX centuries was a notable feature of and one of the leading factors in the formation of cultural space in the Ukrainian regions of the period. One among these associations was the Kharkiv Musical Circle, which functioned between 1884 and 1912, with a break of seven years, and played a significant role in the cultural life of Kharkiv. Over the years, both talented amateurs and experienced professional musicians such as S. Nemets, E. Liuba-Yevdokymova, A. Bensch, O. Litynsky, and others were active members of the Kharkiv Music Circle. Determining the specifics of the organizational activities of the Kharkiv Music Circle and performing arts of professional musicians connected with it is relevant, as it contributes to both understanding the sense of the activity and the role of this organization in the cultural space of the city and Ukraine as a whole.*

Objectives, methods and novelty of the research. *The purpose of the study is to clarify the specifics of the functioning and role of the Kharkiv Musical Circle in the cultural space of Kharkiv in the second half of the 1880s. The research combines the historical and art studies approaches, empirical and comparative methods of analysis. The scientific novelty of the study lies in the introduction of little-known, previously unpublished facts from the musical history of Kharkiv into the academic discourse in the field of art studies, which highlight the specifics of the functioning of the Kharkiv Music Circle as an association of professional musicians and amateurs based on ideas of enlightenment.*

Research results. *The Kharkiv Music Circle is a great example of the artistic community of both, professionals and amateurs, similar to those that have spread in Ukraine since the nineteenth century and put into practice the idea of enlightenment. During 1885–1888, the concert activities of the Kharkiv Music Circle were led by S. Nemetz, a Czech professional musician with extensive organizational, pedagogical, and performance experience, notably of Kapellmeister. The public events of the Kharkiv Music Circle were held as symphony concerts, chamber music gatherings, and family music evenings and were popular in the city thanks to S. Nemetz’s focus on the musical preferences of the local community.*

An important role in the concert practice of the Kharkiv Music Circle was played by the symphony orchestra under the direction of the abovementioned S. Nemets, and from the end of 1888 – by the talented pianist, performer and teacher A. Bensch. The orchestra actively involved musicians with special education and

experience of performing on the professional stage, which contributed to a positive impression of the quality of the music performed. The concerts of the group featured performances by the choir and soloists – amateur singers and professional instrumentalist singers. The diversity of the Kharkiv Musical Circle's concert programs contributed to its public success and positive reputation among the Kharkiv intelligentsia. In 1890, the Kharkiv Musical Society ceased its activities, which was caused by the absence of an experienced and influential manager of S. Nemets' level.

Conclusion. *It has been proven that during 1885–1889, a prominent place in the musical life of Kharkiv was held by the concert practice of the Kharkiv Music Circle, an association of professional musicians and amateurs based on enlightenment ideas. S. Nemets's organizational skills and performance creativity played a key role in the guiding the direction of the group's concert activities in 1885–1888. His involvement of professional musicians as soloists and talented amateurs and students as orchestra players in the public events of the Kharkiv Music Circle contributed to positive perception of the Circle's activities and quality of their performance by Kharkiv residents.*

Keywords: *musical art; musical enlightenment; musical performance; Kharkiv music circle; orchestra; choir; vocal; professionalism; amateurism; repertoire.*

Стаття надійшла до редакції 5 лютого 2025 року